

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

“Український соціум: що знаємо, чого не знаємо і чого уникаємо”: X Міжнародні соціологічні читання пам’яті Н.В.Паніної

10 грудня 2016 року в Інституті соціології Національної академії наук України відбулися ювілейні **X Міжнародні соціологічні читання**, присвячені пам’яті видатного українського вченого-соціолога, лауреата Державної премії в галузі науки і техніки **Наталії Паніної (1949–2006)**.

Організаторами заходу виступили Соціологічна асоціація України, Інститут соціології НАН України та Соціологічний центр імені Н.В.Паніної.

“Український соціум: що знаємо, чого не знаємо і чого уникаємо” — такою була тема цьогорічних читань, покликаних ще раз нагадати про неоціненний внесок, зроблений Наталією Вікторівною у розвиток вітчизняної соціологічної науки. Наталія Паніна була однією з тих, хто творив українську соціологію на пострадянському просторі практично з нуля. Вона першою (ще наприкінці 1980-х разом з Миколою Чуриловим у Центрально-Українському відділенні Всесоюзного центру дослідження громадської думки) створила загальнореспубліканську опитувальну мережу та розробила методичні аспекти побудови репрезентативної вибірки для дорослого населення України, започаткувала моніторингові дослідження соціальних змін в українському суспільстві, першою підготувала систематизований курс лекцій із технології соціологічного дослідження в Україні та видала методичний посібник з опитувань громадської думки.

Рішучість, завдяки якій Наталія Вікторівна робила крок у нове і невідоме, поєднувалася в ній з надзвичайно високою професійною компетентністю та вимогливістю. Як голова Комісії з професійної етики Соціологічної асоціації України, Наталія Вікторівна брала найактивнішу участь у розробленні Кодексу професійної етики соціолога. Вона ж була і автором ідеї про організацію конкурсу серед молодих соціологів, щоб заохотити їх до наукових пошуків та дати їм можливість заявити про себе. Тому щороку 10 грудня, в день народження Наталії Вікторівни (який до того ж збігається з Міжнародним днем прав людини), підводяться підсумки конкурсу “Кращий молодий соціолог” і оголошуються переможці.

Читання традиційно відкрив директор Інституту соціології, академік НАН України **Валерій Ворона**. У своїй вступній промові він наголосив, що вивчення сучасного стану суспільства та динаміки його змін завжди було першорядним завданням соціологів. Науковці Інституту соціології багато років поспіль працюють над цим завданням, а плодом їхньої праці є знання про суспільство та зміни, що в ньому відбуваються, зокрема виражене конкретними кількісними показниками. Щорічне видання “Вимірювання соціальних змін в українському суспільстві. Соціологічний моніторинг”, у якому вітчизняні соціологи оприлюднюють результати своїх досліджень, є джерелом повної, неупередженої та регулярної інформації про стан українського соціуму, призначеної як для наукової спільноти, так і для представників влади та громадськості.

Ідея проведення систематичних досліджень українського суспільства та доведення одержаної інформації до владних кіл належала Наталії Паніній. Ще у 1992 році, на зорі української незалежності й у перші роки існування Інституту соціології Паніна почала розроблення та апробацію методик для кількісного вимірювання та аналізу основних соціальних змін. Наталія Вікторівна очолювала цей дослідницький проект до 2006 року — до того самого дня, коли хвороба серця безжалюбно обірвала її життя. У грудні 2015-го, за роботу “Соціологічний моніторинг” Наталії Паніній було посмертно присуджено Державну премію в галузі науки і техніки. Разом із нею — за участь у цьому проекті — лауреатами Державної премії стали й інші провідні вчені, співробітники Інституту соціології НАН України: директор Інституту **Валерій Ворона**, заступники директора **Євген Головаха** та **Микола Шульга**, завідувачі відділів **Сергій Макеєв**, **Олександр Вишняк**, **Олена Злобіна**, **Наталія Костенко**, **Юрій Саєнко** (котрий минулого року також відійшов у вічність) та генеральний директор компанії “TNS Ukraine” **Микола Чурилов**¹.

Результати моніторингу є емпіричною базою для численних монографій, наукових та публіцистичних статей. Утім, як зауважив Валерій Михайлович, задум цього масштабного дослідження полягав не тільки в тому, щоб мати вичерпну й об’єктивну картину українського суспільства, а й у тому, щоб регулярно інформувати представників влади про виявлені зміни (з метою розв’язання нагальних соціальних проблем, оптимізації соціальної політики тощо). На жаль, представники політичної еліти дуже рідко прислухаються до рекомендацій соціологів: вони не знають суспільства, в якому живуть, хоч і впевнені в тому, що знають. Та й для соціологів у нашому суспільстві залишається ще багато невідомого і недослідженого.

Побажавши учасникам Міжнародних соціологічних читань плідної роботи та змістовного спілкування, Валерій Михайлович презентував видану Інститутом книгу “Теоретики світової соціології: життя і творчий спадок” — щоб сьогоденні дослідники-суспільствознавці завжди мали змогу звернутися до класиків соціологічної думки, проаналізувати їхній досвід і надбання.

З привітальним словом до учасників звернулася також віце-президент Соціологічної асоціації України, професор Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна **Людмила Сокурянська**. Разом з **Ольгою Куценко**, професором Київського національного університету імені Тараса Шевченка та головою конкурсної комісії Соціологічного центру імені Н.В.Паніної, Сокурянська вручила медалі Соціологічної асоціації України імені Богдана Кістяківського “**За видатний внесок у розвиток соціології**” двом співробітникам Інституту соціології — **Анатолію Ручці** та **Миколі Сакаді**. А **Володимир Євтух**, директор Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, отримав сертифікат про присудження звання почесного доктора Харківського національного університету.

На пленарному засіданні, яке очолював завідувач відділу соціальних структур Інституту соціології НАН України **Сергій Макеєв**, виступили провідні вчені-соціологи з України, Польщі та Угорщини.

Володимир Паніотто (професор Національного університету “Києво-Могилянська академія”, генеральний директор Київського міжнародного інституту соціології) у своїй доповіді “**Українське суспільство: динаміка деяких соціальних показників**” (з використанням матеріалів **Наталії Харченко**, виконавчого директора КМІС) спинився, зокрема, на даних щодо ставлення громадян України до ЄС, НАТО та Митного союзу, а також до проблем корупції та бідності в Україні. Згідно з останніми цифрами (опитування проводилося у вересні 2016 року), 46% населення

¹ Указ Президента України № 686/2015.

України підтримують курс на євроінтеграцію, 13% — приєднання до Митного союзу (у складі Росії, Білорусі, Казахстану, Киргизії та Вірменії); 30% вважають, що Україна має йти незалежним шляхом, не приєднуючись до жодного із зазначених вище союзів. Порівнюючи результати цього річного опитування з даними 2013 року, можна побачити, що частка проєвропейськи налаштованих громадян зростає. Водночас, як зауважив Паніотто, ми достеменно не знаємо, чим це зумовлено: зміною поглядів певної частини населення щодо геополітичного курсу України чи зовнішніми чинниками — анексією Криму та окупацією частини Донбасу (де значний відсоток мешканців поділяють проросійські погляди). Неможливість провести опитування на територіях, що не контролюються українською владою, значно ускладнює опрацювання та аналіз соціологічних даних (особливо коли йдеться про порівняння з показниками попередніх років). Дослідникам доводиться приймати рішення про розподіл вибірки на підставі різних гіпотез (наприклад, з урахуванням або без урахування міграції частини населення Криму та Донбасу до інших регіонів України). Через це дані різних опитувальних компаній можуть помітно різнитися.

Що стосується поточної соціально-економічної ситуації в Україні, то 82,4% респондентів оцінюють її як “погану”. Головною причиною такого стану речей 65,9% опитаних називають “масштабну корупцію у вищих ешелонах влади”. Лише 7% населення України вважає, що рівень корупції знизився. Незважаючи на те, що 2016 року українська економіка стабілізувалася, 68,5% респондентів висловлюють думку про те, що влада веде країну “у неправильному напрямку”¹.

Професор Щецинського університету *Славомира Грушевська*, до кола інтересів якої входять порівняльні дослідження, виступила з презентацією **“Ситуація України у польській перспективі: що ми знаємо і чого не знаємо один про одного”**. Головну увагу доповідачка приділила українсько-російському конфлікту — як його інтерпретує населення Польщі і як його висвітлюють польські ЗМІ. Згідно з даними дослідження, проведеного Інститутом соціології Варшавського університету (обсяг вибірки — 1650 осіб), 61% опитаних покладають відповідальність за воєнний конфлікт на сході України суто на Росію, 8% — суто на Україну. 22,5% респондентів вважають, що конфлікт між Україною і Росією може затягнутися на п’ять років і більше. На думку 70% опитаних, бойові дії на Донбасі загрожують національній безпеці Польщі. Водночас деякі польські ЗМІ зображають Росію як впливову державу на міжнародній арені, підкреслюють її “престиж” — мабуть, це можна пояснити недавнім загостренням українсько-польських відносин між Україною і Польщею, яке сталося після ухвалення Сеймом резолюції щодо визнання Волинської трагедії геноцидом. Однак дослідниця висловила надію на те, що конструктивне партнерство між Україною і Польщею все одно розвиватиметься, адже обидві країни зростають на однакових системах цінностей та переконань. І попри те, що “їхня історія була різною, їх все одно не розділити”.

Окрім доповіді на надзвичайно актуальну тему пані Славомира презентувала книгу “Подарунок дна” (“Dag dna”), написану нею у співтворстві з Барбарою Шкіль (Barbara Szkil). У книзі, яка, безперечно, слугуватиме добрим порадиником для соціальних і практичних психологів, зібрано життєві історії людей, що опинилися в скрутному становищі, та описано методи наданої їм психологічної допомоги.

Наступним доповідачем був *Пал Тамаш* (директор Центру соціальної політики Будапештського університету імені Корвіна), відомий завдяки своїм ґрунтовним дослідженням трансформаційних процесів у пострадянських та постсоціалістич-

¹ Докл. див.: Соціально-політичні настрої жителів України та рейтинг підтримки партій і політичних лідерів: листопад 2016 року. През-реліз КМІС. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=660>.

них країнах Східної Європи. У своїй презентації під назвою **“Сприйняття соціетального щастя: чи можливе воно без держави?”** дослідник вказав на відмінності між уявленнями про щастя серед американців, у колишньому Радянському Союзі та в деяких країнах пострадянського простору. Наприклад, “американська мрія” не пов’язана ні з державою, ні з колективом. В її центрі — індивідуальність, прагнення успіху. “Радянська мрія”, хоча це й може видатися дивним, теж не була “колективною”. Радянські люди покладали чималі надії на освіту дітей, вбачаючи в ній “соціальний ліфт”, який везе до щастя. Водночас вони вважали, що держава бере участь у реалізації їхньої мрії — тоді як сучасна молодь, орієнтована на європейські цінності, мислить себе окремо від держави.

Валентина Подшивалкіна (професор Одеського національного університету імені І.І.Мечникова) та **Марина Бірюкова** (доцент Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”), виступаючи з доповіддю **“Проектування майбутнього як контекст соціологічної рефлексії сучасного”**, зазначили, що дослідники “уникають майбутнього”, оскільки не знають, яким інструментарієм його можна вивчати. Полемізуючи з Пітиримом Сорокіним, який обстоював думку, що соціологія має вивчати лише “акти поведінки, доступні для спостереження та вимірювання” (тобто зосереджуватися суто на сьогоднішньому), В.Подшивалкіна зауважила, що, не знаючи напрямку, в якому слід рухатися, неможливо повністю зрозуміти, що відбувається зараз. Наступна проблема, яку порушила доповідачка, — надійність соціологічних опитувань і особистість респондента. Посилаючись на статтю “Суб’єктивна надійність: теорія і метод вимірювання (ІСН)”, дослідниця погодилася з думкою авторів про ненадійність респондента як джерела інформації в певних ситуаціях¹, особливо коли доводиться відповідати на “сензитивні” питання.

Доповідачка також висловила свої міркування стосовно того, ким є респондент для дослідника — особистістю чи індивідуальністю, чим респондент відрізняється від інформатора, що таке індивідуальність (це суб’єкт власної волі і власного майбутнього; індивідуальність не лише формується, а й задає вектор розвитку), які ознаки має самопроектна особистість (має високий рівень освіти, є ініціатором, розробником, дослідником, організатором і споживачем).

М.Бірюкова доповнила виступ своєї колеги, розкривши сутність поняття “соціологічна рефлексія” та пояснивши, в чому полягає проектна функція соціології (визначення спектра можливих перспектив об’єкта дослідження).

Надійність інформації та апелювання до авторитетів були основними мотивами вступу старшого наукового співробітника Інституту філософії НАН України **Наталії Вяткіної**. Її доповідь мала назву **“Деференції і соціосемантичні мережі знань”**. Як пояснила дослідниця, “деференція” — це “відкладена референція” (deferred reference)², і означає вона саме апеляцію до авторитетних джерел. Такими джерелами є, зокрема, експерти в певній царині знань, яким пересічні громадяни довіряють і тому звертаються до них за порадою. У цьому зв’язку надзвичайно важливого значення набуває проблема підготовки безкомпромісних експертів, здатних навчити суспільство відрізнити правду від неправди, істину від омани. Що сто-

¹ Стаття була опублікована в журналі “Соціологія: теорія, методи, маркетинг” (2008, № 1, с. 166–188). Автори (Є.Головаха, А.Горбачик, Т.Любива, Н.Паніна, В.Середа, К.Урсуленко) висловлюють думку про ненадійність людини як інструмента вимірювання власних соціальних якостей. Це стосується, зокрема, питань, пов’язаних з оцінкою власних моральних характеристик.

² Докладніше див.: *Вяткіна Н.* Прямая референція, деференція і DE RE комунікація / Н. Вяткіна // *Філософська думка.* — 2012. — № 3. — С. 78–85.

сується рівня інформаційної культури пересічних громадян, то, як зауважила доповідачка, більшість із них не володіють повним і цілісним знанням про соціальну дійсність, натомість задовольняючись лише розрізненими уривками. Для деякого здобування нової інформації зводиться до читання заголовків у стрічці новин Фейсбуку. Однак фрагментарне знання призводить до формування викривленої картини дійсності.

Далі виступила **Анна Домаранська**, молодший науковий співробітник відділу соціальних структур Інституту соціології НАН України, переможниця минулорічного конкурсу “Кращий молодий соціолог”. У виступі йшлося про підсумки конференції дослідницької мережі RN21 “Кількісні методи” Європейської соціологічної асоціації, яка була присвячена **якості даних в кількісних дослідженнях**¹. А.Домаранська подала короткий огляд програми конференції, детально спинившись на основних аспектах доповіді хедлайнера конференції, професора Цюрихського університету Ельдада Давідова (Eldad Davidov), що стосувалася аналізу даних крос-культурних досліджень. Доповідачка також презентувала результати власного дослідження підходів до випадків, коли в крос-культурних дослідженнях відсутня еквівалентність вимірювань. Насамкінець вона озайомила слухачів із порядком денним наступного, XIII з’їзду Європейської соціологічної асоціації, що відбудеться в Афінах з 29 серпня до 1 вересня 2017 року².

Євген Головаха, заступник директора Інституту соціології НАН України, завершив першу частину Соціологічних читань виступом **“Український соціум: що знала і чого уникала Наталія Паніна”**. За словами Головахи, вона, по-перше, дуже критично ставилася до влади — як до автократії в колишньому Радянському Союзі, так і до охлота плутократії в пострадянській Україні. По-друге, Паніна не вживала термін “ксенофобія” стосовно міжнаціональних установок українців, натомість зауважуючи, що їм властивий “соціальний ізоляціонізм”. По-третє, ретельно досліджуючи українське суспільство, вона ніколи не робила похмурих прогнозів — аби не спрацював ефект “самовиконуваного пророцтва” (self-fulfilling prophecy).

Другу частину читань відкрив заступник голови конкурсної комісії, провідний науковий співробітник Інституту соціології НАН України **Олександр Стегній**. Спершу він окреслив місію конкурсу, яка полягає у сприянні входженню молодих соціологів у професійне середовище, у підтримці їхнього прагнення здійснювати наукові та публіцистичні розвідки, а також підготовці нового покоління дослідників у царині соціальних наук, які водночас є блогерами із соціологічної тематики. Він наголосив, що премія імені Наталії Паніної — це перша премія в Україні, заснована не державними структурами, а науковою спільнотою. О.Стегній також ознайомив слухачів з історією конкурсу, зазначивши, що за десять років його існування майже 80 молодих науковців подали свої есе до конкурсної комісії. Найбільше робіт (40) надійшло від київських соціологів, 20 — від харківських, 10 — від львівських. Крім того, спробували свої сили молоді вчені з Одеси, Луганська, Дніпра, Луцька, Маріуполя і наші колеги з Німеччини й Туреччини.

Далі слово було надано учасникам цього річного конкурсу — для презентації своїх есе (які також були опубліковані у збірнику наукових праць Інституту со-

¹ “Data Quality in Quantitative Research”, a midterm conference of the ESA Research Network 21 “Quantitative Methods”, 13–15 October 2016, Nicosia, University of Cyprus.

² Детальна інформація щодо XIII конференції ЄСА “Руйнування-будування Європи: капіталізм, солідарності, суб’єктивності” (“(Un)Making Europe: Capitalism, Solidarities, Subjectivities”) доступна за посиланням: <http://www.europeansociology.org/conferences/13th-conference-2017/>.

ціології НАН України). Їхні виступи вирізнялися неабиякою глибиною і критичністю суджень — особливо коли йшлося про те, що саме (і з яких причин) не потрапило в поле зору вітчизняних досліджувачів українського соціуму.

Зокрема, **Дмитро Герчанівський** (Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”) зауважив, що одним з питань, яких часто уникають у вітчизняному соціологічному теоретизуванні, є роль держави у розвитку українського соціуму. Втім, це не дивно, адже неоліберальний шлях соціального розвитку, пропонований для України, передбачає мінімізацію ролі держави у житті суспільства. Хоча, як показує досвід “азійських тигрів”, втілення інституціональної моделі “держави, що сприяє розвитку” (developmental state), забезпечило б успішну соціально-економічну модернізацію нашої країни. **Ірина Локтева** (Інститут економіки та прогнозування НАН України) вказала на необхідність дослідження ефективності соціальних інститутів, які опікуються проблемами молоді як рушійної сили економічного розвитку будь-якої держави. Конкурсантка нагадала і про такі соціальні проблеми, як безробіття серед української молоді та перекіс у системі освіти й підготовки кадрів (що призводить до надлишкової пропозиції одних професій та незадоволеного попиту на інші). **Інга Козлова** (Український католицький університет, м. Львів) запропонувала глибше вивчати феномен відповідальності у свідомості пересічних громадян, принагідно зазначивши, що в Україні відбувається перехід від суспільства “відповідальності, перекладеної на когось”, до суспільства “відповідальності, покладеної на себе”. **Марія Колоколова** (кафедра політичної соціології ХНУ імені В.Н.Каразіна) звернула увагу на те, що з об’єктивних причин (втрата Україною частини своїх територій) сьогодні соціологам дуже мало відомо про життя людей у зоні збройного конфлікту на Донбасі та в анексованому Криму і що навіть якби вони мали можливість провести там дослідження, то все одно не змогли б отримати інформацію, достатню для того, щоб зробити обґрунтовані висновки. До того ж, як виявилось, вітчизняні соціологи не дуже багато знали про ці регіони і до 2014 року (в усякому разі, про існування в них сепаратистських настроїв).

Утім, на думку **Людмили Кожекиної** (КНУ імені Тараса Шевченка), соціологи реагують на постійні соціальні зміни досить оперативно, тому не зовсім правильно стверджувати, що вони свідомо не досліджують “незручні” або гострі питання. Проблема в іншому — як використовуються результати їхніх досліджень (причому часто якісні й обґрунтовані), чому соціологія стає “заручницею амбіцій окремих політиків, політичних партій, владних структур”. Подібну думку обстоював і **Сергій Одарич** (НТУУ “КПІ імені Ігоря Сікорського”), підкресливши, що “про соціум ми знаємо все... у нас є безліч методів отримання інформації й навіть спеціальні мови програмування для автоматизації її обробки, але ми не знаємо, як цим скористатися для загального блага... Знання — це добра сила, але вона сьогодні, як свого часу могутній Геракл у недолугого Еврисфея, на службі у влади”. **Катерина Тягло** (Інститут соціології НАН України) теж порушує питання про результативність праці соціолога: “Чи можемо ми щось насправді полегодити в проіржавілих механізмах соціальної системи?”

Дмитро Миронович (УКУ, м. Львів) акцентує увагу на позиції соціолога як дослідника — чи має він право на оцінне судження подій і чи готовий він брати на себе відповідальність за цю оцінку, залишаючись при цьому в межах власної дисципліни.

Ще одне нагальне питання, яке обговорювали конкурсанти, — методологічна невизначеність соціології (за влучним висловом доцента кафедри соціології ХНУ імені В.Н.Каразіна **Олександра Голікова**, “світоглядний, інтенціоналістський та філософський вакуум”, який не можна компенсувати навіть досконалим володін-

ням технікою дослідження). Звісно, такий стан речей становить небезпеку для статусу соціології як науки, оскільки може перетворити її на “обслугу для владних структур”.

Дослідники визнають, що у світі, який змінюється з надзвичайною швидкістю, прогностична функція соціології виявляється найбільш уразливою. **Аліна Калашникова** (кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій ХНУ імені В.Н.Каразіна) відзначила, що у періоди соціальних потрясінь навіть “знання вищого порядку” (що сприймалося раніше як експертне) втрачає свій прогностичний потенціал — через умови, які потрібно було врахувати, але об’єктивно врахувати неможливо. **Дар’я Десенко** (Центр соціогуманітарних досліджень ХНУ імені В.Н.Каразіна) додала, що висновки, які роблять соціологи сьогодні, — це висновки пост-фактум, їхня прогностична цінність надзвичайно низька.

Оксана Дутчак (НТУУ “КПІ імені Ігоря Сікорського”) вказала на домінування кількісних методів у вітчизняній соціології, які, подібно до збільшувального скла, “вихоплюють” важливі деталі, представлені кількісними показниками, але водночас залишають багато чого “поза фокусом”. На думку **Сергія Дембіцького** (ІС НАНУ), соціологами зібрано досить багато інформації про різноманітні аспекти життя суспільства, є велика кількість пояснень, що конкурують (rival explanations), стосовно того чи іншого соціального явища, однак цілісна соціологічна картина (як і концептуальна модель суспільства) відсутня. **Наталія Отрищенко** (Центр міської історії Центрально-Східної Європи, м. Львів) звернула увагу на відсутність спільної бази даних для всіх проведених досліджень (подібної до UK Data Archive у Великій Британії, де для вторинного аналізу доступні матеріали, зібрані раніше), яка би посприяла покращенню комунікації соціологів як між собою, так і з ширшими аудиторіями. Дослідниця також зазначила, що виклики, які постають перед українською соціологією, аналогічні тим, з якими стикаються наші зарубіжні колеги: постійне уточнення методології, осмислення одержаних результатів, пошук фінансування, етичні обмеження, баланс між індивідуальними дослідницькими зацікавленнями та ширшими контекстами.

Розв’язання окреслених вище проблем, на думку конкурсантів, полягає у застосуванні міждисциплінарного підходу для вивчення соціальних феноменів (наприклад, дослідження бідності та способів виживання доцільно здійснювати на перетині соціології з антропологією та соціальною психологією) та поєднанні кількісних і якісних методів дослідження (**Оксана Дутчак**, НТУУ “КПІ імені Ігоря Сікорського”); у залученні якомога більшої кількості джерел інформації (екскурсійні маршрути, мережеві флешмоби тощо) та роботі з проблемними й соціально “гострими” темами в історико-соціологічному розрізі (**Алла Марченко**, КНУ імені Тараса Шевченка); у проведенні серії case study, присвячених функціонуванню найважливіших соціальних інститутів, і, що надзвичайно важливо, у подоланні ідеологічної ангажованості вітчизняної наукової спільноти (**Сергій Дембіцький**, ІС НАНУ).

Після виступів молодих учених відбулася дискусія (модераторами якої були вже згаданий Олександр Стегній та завідувач кафедри соціології і права НТУУ “КПІ імені Ігоря Сікорського” **Павло Кутуєв**). Розглядалися, зокрема, такі питання: стан соціологічних досліджень в анексованому Криму (Рефік Куртсеїтов, Кримський інженерно-педагогічний університет); феномен “post-truth” та негативний вплив емоцій на об’єктивність інтерпретації даних (Андрій Горбачик, КНУ імені Тараса Шевченка); вплив соціальних технологій на суспільство та відповідальність соціолога (Ольга Балакірева, Інститут економіки та прогнозування НАН України); вища освіта і ринок праці в Україні (Ольга Максименко, Інститут соціології НАН України); крос-культурна чутливість соціолога (Наталія Костенко, Інститут соціо-

логії НАН України); відмінності між громадською думкою і громадськими настроями (Ольга Куценко, КНУ імені Тараса Шевченка).

Насамкінець відбулася церемонія нагородження переможців.

Лауреатом першої премії конкурсу **“Кращий молодий соціолог року – 2016”** став **Сергій Дембіцький** (Інститут соціології НАН України). Другу премію отримала **Оксана Дутчак** (Національний технічний університет України “КПІ імені Ігоря Сікорського”), третю – **Наталія Отрищенко** (Центр міської історії Центрально-Східної Європи, м. Львів).

Премія імені **Ірини Попової** – видатного соціолога, засновника Одеської соціологічної школи – за роботу, що вирізняється найбільшою соціально-практичною значущістю, була присуджена **Людмилі Кожекіній** (Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

Захід завершився затишним концертом дуету скрипалів Назара та Ірини Вішко.

*ОЛЬГА МАКСИМЕНКО,
провідний соціолог відділу методології і методів соціології
Інституту соціології НАН України*

Роботи учасників конкурсу “Кращий молодий соціолог року – 2016”

Дмитро Герчанівський “Український соціум: непомітна держава”

Александр Голиков “Нужно ли защищать социологию: зеркало воспроизводства и машина нежелания”

Сергей Дембицкий “Социологический ответ на один провокационный вопрос”

Дарья Десенко “Власть утвердительно в современном социологическом курсе”

Оксана Дутчак “Український соціум. У пошуках слонів”

Алина Калашикова “Толкование сновидений о методе”

Людмила Кожекіна “До проблеми коректності використання соціологічної інформації”

Інга Козлова “Зміна парадигми відповідальності, або Start revolution from your bed”

Марія Колоколова “Суспільство ризику: сучасні виклики для українського соціолога”

Ірина Локтева “Проблеми молоді в контексті функціонування соціальних інститутів”

Алла Марченко “Чотири па у переході”

Дмитро Миронович “Усвідомлюючи наслідки: до питання про соціальну відповідальність”

Сергій Одарич “Соціокібернетика як соціологія після другого інформаційного бар’єра: український погляд”

Наталія Отрищенко “Я сумніваюсь, отже, я існую: міркування щодо творення знання про український соціум”

Катерина Тягло “Втрачені орієнтири суспільства, якого ми не знаємо”